

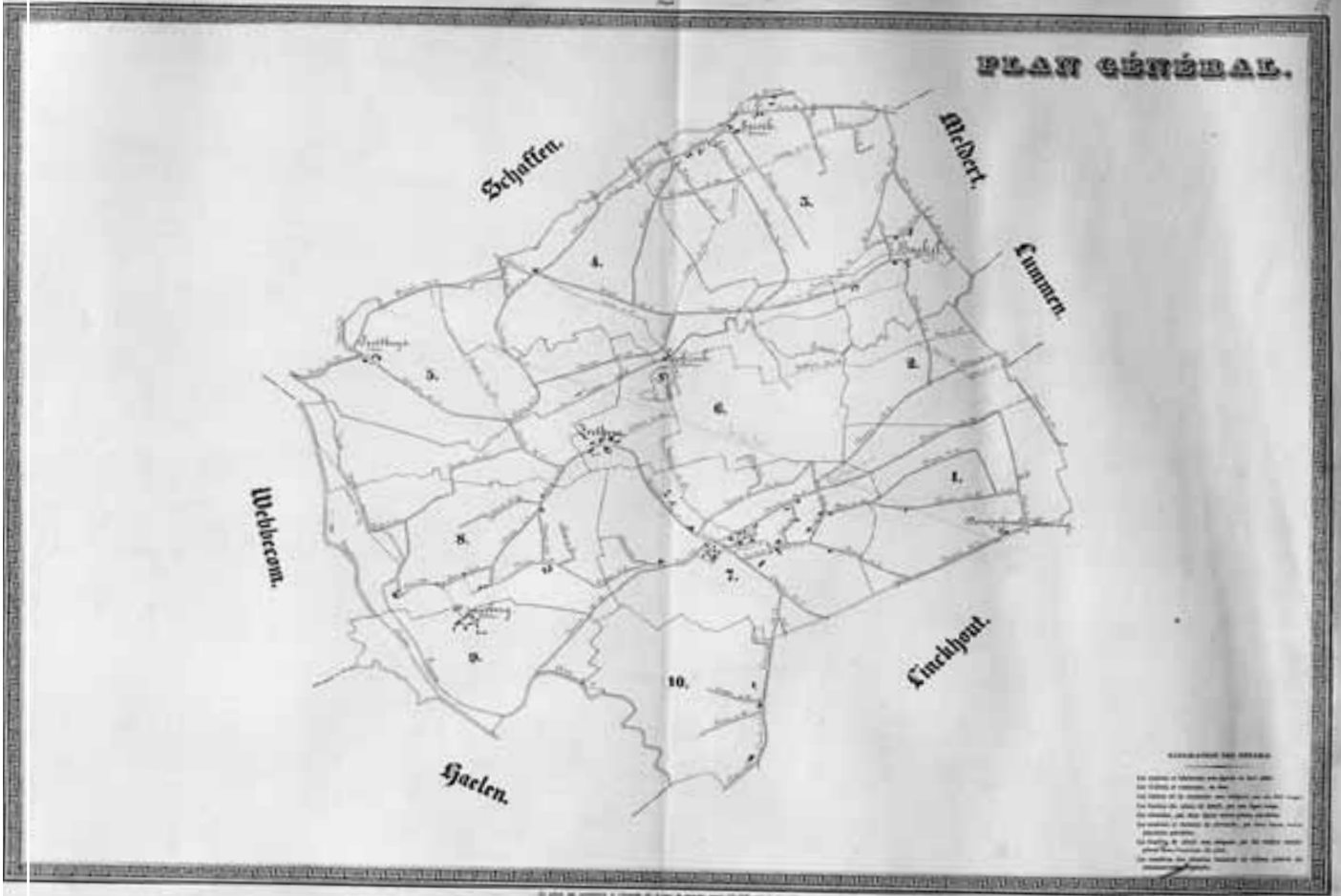

Zoekwijzer Archieven van gemeenten

Juli 2012

Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief in de Provinciën

DE GEMEENTE ZELEM IN DE ATLAS VAN DE BUURTWEGEN
(CIRCA 1843 - PROVINCIE LIMBURG).

INHOUDSTAFEL

IDENTIFICATIE	3
CONTEXT	5
ZOEKEN IN GEMEENTEARCHIEVEN	7
Zoeken naar feiten en gebeurtenissen	7
Zoeken naar het ruimtelijke aspect	7
1. Gemeentegrenzen	7
2. Oppervlaktegegevens	7
3. Geologische gegevens	10
4. Infrastructuur	10
Zoeken naar personen	10
1. Volkstellingen	10
2. Bevolkingsregisters	10
3. Parochieregisters en registers van de burgerlijke stand	12
Zoeken naar het economische	13
1. Landbouw	13
2. Nijverheid	13
3. Handel	14
Zoeken naar het politieke en het sociale	14
1. Belastingen	14
2. Verkiezingen	14
3. Armoede	15
4. Onderwijs	15
5. Militie en burgerwacht	15
Zoeken naar het culturele en religieuze	16
1. Religie	16
2. Cultuurbeleid	16
3. Bibliotheek	16
4. Tentoonstellingen en evenementen	16
5. Culturele centra en ontmoetingscentra	17
ZOEKEN NAAR BEELDMATERIAAL	18
GEBRUIK EN RAADPLEGING	18
Onderzoeksmogelijkheden en - beperkingen	18
Beschikbare toegangen en zoekstrategieën	18
Mogelijke hinderpalen	18
Mogelijkheden tot reproductie	19
Verwant materiaal	19
LEESWIJZER	21
Contactgegevens voor de Rijksarchieven	22

COLOFON

Bestelnummer 5147

Wettelijk depot D/2012/531/080

ISBN 978 90 5746 509 3

AUTEUR: Johan van der Eycken

LAY OUT: www.grafiekgroep.be

COURONNEMENT

SOLENNEL

DE LA

STATUE MIRACULEUSE

DE

N. D. VIRGA JESSE

EN L'ÉGLISE DE NOTRE DAME

A HASSELT,

AU NOM DE SA SAINTETÉ

PIE IX,

En vertu d'un décret du vénérable Chapitre du Vatican,

PAR MGR L'ILLUSTRISSIME

FR.-XAV. DE MÉRODE,

Archevêque de Reims et Chancelier du Chapitre, assisté de Sa Grandeur Mgr de Montpellier Evêque de Liège, et d'autres Dignitaires de l'Église.

le jour de la Fête de l'Assomption.

CONCESSION DU COURONNEMENT.

Le privilège spécial de la Couronne d'Or fut accordé à Notre-Dame de Hasselt, au mois de Mai de l'année courante, à la demande de MONSEIGNEUR Théodore de Montpellier, Evêque de Liège, du Clergé, des RR. PP. Récollets, du Magistrat, de la Confrérie de la Virga Jesse et de toute la Bourgeoisie de la Ville.

CÉRÉMONIES DU COURONNEMENT.

Les Cérémonies solennelles du Couronnement de la Statue Miraculeuse seront les suivantes :

- I. Vers neuf heures, la prestation de serment, et Messe Pontificale.
- II. Après la Messe, translation de la Statue de son asile au Palais Procès-verbal vers la Grande Place, ou se fera le Couronnement.
- III. Lecture des lettres Romaines, consacrant le privilège de Couronnement.

Couronnement solennel de la statue de l'Anguste Mère de Dieu par Monseigneur au Palais, pendant l'Octave de Régine Cœli.

IV. Consécration de la Ville de Hasselt et de ses environs à Notre-Dame Virga Jesse.

Qualque d'actions de grâce par les Congrégations de la Ste-Vierge et rentrée de la Procession à l'Église au chant de *Te Deum*.

V. L'apostrophe des Virges subséquentes à 4 heures, suivies du serment de Couronnement.

INDULGENCES PLÉNIÈRES ET PARTIELLES.

A l'occasion du Couronnement de la Statue de Notre-Dame de Hasselt Sa Sainteté Pie IX a accordé par Bref du 16 Juillet 1867, une Indulgence plénière à ceux qui, le jour même du Couronnement ou un de sept jours qui suivent, à tous les fidèles qui, s'étant approchés des saints Sacraments, prièrent pendant quelque temps à l'Église de Notre-Dame, selon les intentions ordinaires de Notre Mère la sainte Église.

En outre Sa Sainteté a accordé à perpétuité une indulgence de deux cents jours à tous les fidèles qui visiteront l'Église de Notre-Dame et prièrent dévotement devant Sa Sainte Image Couronnée. On peut gagner cette indulgence une fois par jour.

Toutes ces indulgences peuvent être appliquées aux âmes du purgatoire.

ORDRE DES OFFICES DURANT L'OCTAVE DU COURONNEMENT.

I. La Statue Couronnée de Notre-Dame restera placée sur son trépas devant toute l'Octave, pour la consolation et la joie des habitants de notre Ville et des Étrangers.

II. Chaque jour de l'Octave, la Messe solennelle sera chantée à 9 heures. Les sermons en Français auront lieu le matin pendant la première Messe, à 8 heures; et le soir, à 5 heures.

Les sermons en Français auront lieu chaque jour à 5 heures de relevée, pendant le Salut.

III. Le Dimanche, pendant l'Octave, la Messe sera chantée à 10 heures. Après la Messe la Statue Couronnée de la Vierge sera portée en triomphe et processionnellement à travers la Ville.

IV. Le dernier jour de l'Octave, la Sainte Statue sera replacée sur l'autel par les RR. PP. Récollets, avec le cérémonial ordinaire.

En Salut, en musique et un *Te Deum* solennel célébreront cette Octave privilégiée du Couronnement.

Béni soit le Seigneur! car il a rendu aujourd'hui votre nom si célèbre, o Marie!, que votre louange ne tarira pas sur les lèvres des mortels. (JEREM. XIII, 25.)

L'ORDRE ET LA MARCHE DES PROCESSIONS SERONT IMPRIMÉS À PART.

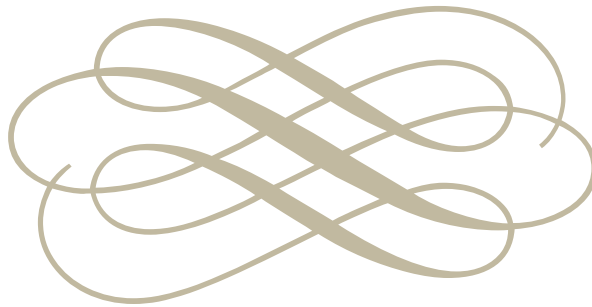
IDENTIFICATIE

De gemeente is het bestuurlijk niveau dat het dichtst bij de bevolking staat. Een gemeentebestuur heeft een dubbele opdracht: het behartigen van de gemeentelijke belangen en het uitvoeren van de taken haar opgedragen door hogere overheden.

Gemeenten zijn wettelijk verplicht om zorg te dragen voor hun eigen archief. Het Rijksarchief oefent toezicht uit op de archiefzorg en het archiefbeheer van de lokale besturen; dit houdt onder meer in dat ze zonder toelating van het Rijksarchief geen documenten mogen

vernietigen. Sommige gemeenten beschikken over een goed georganiseerde archiefdienst, andere niet.

De Archiefwet biedt de gemeenten ook de mogelijkheid om hun archief over te brengen naar het Rijksarchief. Vooral in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw werden veel bescheiden uit gemeentearchieven naar het Rijksarchief overgebracht. De in de Rijksarchieven bewaarde bestanden betreffen zowel het ancien régime als de periode na 1795, maar ze zijn in veel gevallen onvolledig.

FRAGMENT VAN EEN AKTE VAN 1870
UIT DE REGISTERS VAN DE BURGERLIJKE STAND
VAN DE GEMEENTE REKEM.

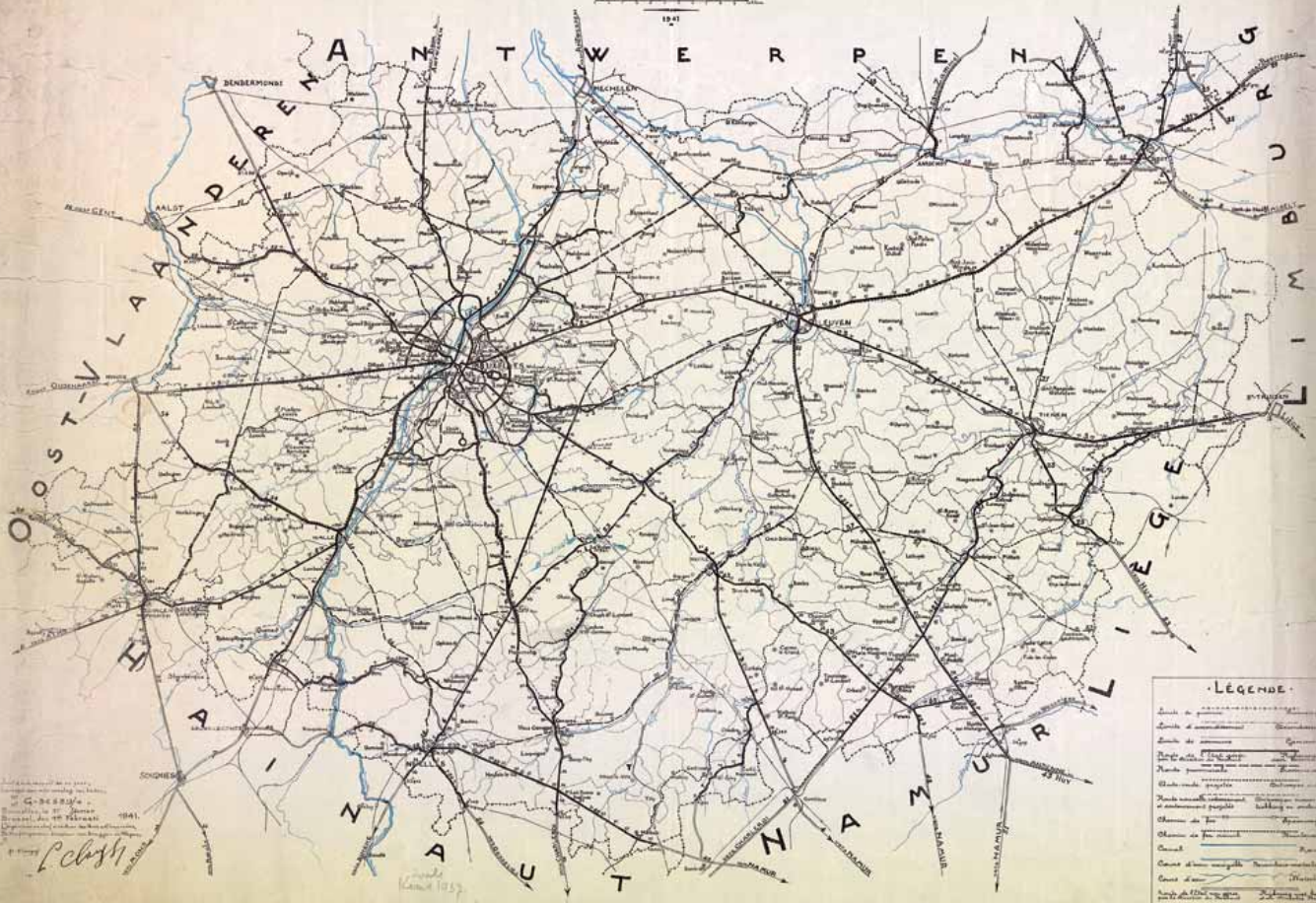
550

ADMINISTRATION DES BÂTIMENTS & CHAUSSÉES
CARTE DE SERVICE
DE LA
PROVINCE DE BRABANT

BESTUUR VAN BRUGGEN & WEGEN
DIENSTKAART
PROVINCE BRABANT

LEHLELL & SCHAAK
TUSSEWY

1941

KAART UIT 1941 VAN DE PROVINCE BRABANT
MET AANDUIDING VAN DE INFRASTRUCTUUR
(RAH, KAARTEN EN PLANNEN, 550).

CONTEXT

Tijdens het ancien régime bestonden gemeenten niet in de huidige bestuurlijke vorm. Parochies en heerlijkheden, bestuurd door een schepensbank, kunnen als de voorlopers ervan beschouwd worden. Vanaf de 12de eeuw verleenden de vorsten aan sommige lokaliteiten stadsrechten, een uitgebreid pakket privileges die van de stad een aantrekkelijke vestigingsplaats maakten. Deze voordelen onderscheidden een stad van het omliggende platteland. Stadsrechten waren niet uniform, niet elke stad beschikte met andere woorden over identieke privileges. Het gebeurde wel dat aan verschillende steden identieke rechten werden verleend. Zo verkregen de inwoners van Scherpenheuvel in 1605 uit dank voor de gunstige afloop van het beleg van Oostende dezelfde rechten als de Oostendenaars. Hasselt verkreeg omstreeks 1165 de Luikse stadsrechten.

Op 1 oktober 1795 werden de Zuidelijke Nederlanden bij Frankrijk ingelijfd, waardoor de Franse wetgeving van kracht werd. Op basis van de Grondwet van 22 augustus 1795, die op 26 oktober van datzelfde jaar in werking trad, werden alle oude bestuurlijke structuren afgeschaft. Municipaliteiten, die elk bevoegd waren voor een kanton, vormden voortaan de territoriale basiseenheid. Door deze operatie werden steden en gemeenten met minder dan 5000 inwoners tot kantonmunicipaliteiten samengevoegd. Steden met 5000 tot 100.000 inwoners vormden een eigen kantonmunicipaliteit. Het bestuur in deze kantons werd uitgeoefend door *officiers municipaux*, die samen met de commissaire du directoire in de municipale raad zetelden. Kantonmunicipaliteiten werden door de Wet van 17 januari 1800 afgeschaft als bestuurlijke entiteit. Elke lokaliteit met een vertegenwoordiger in municipale raad verkreeg het statuut van een autonome gemeente.

In het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden (1815-1830) werd er een onderscheid gemaakt tussen plattelandsgemeenten en steden, die een afzonderlijke bestuurlijke organisatie kregen. Na de Belgische onafhankelijkheid legde de Gemeentewet van 1836 de

basis voor het functioneren van de lokale besturen. Deze wet regelde de organisatie van de gemeente, de samenstelling van de raad en de verkiezing van de raadsleden, de wijze van vergaderen en het nemen van besluiten, de bevoegdheden van de gemeenteraad en van het college van burgemeester en schepenen, de uitvoering van wetten, besluiten en verordeningen van hogere overheden, de uitvoering van gemeenteraadsbesluiten en politiereglementen, het beheer van gemeentelijke inrichtingen, het beheer van inkomsten en uitgaven, het toezicht op de boekhouding, de leiding van gemeentewerken, de goedkeuring van de bouwvergunningen van particulieren, het onderhoud van buurtwegen en waterlopen, het toezicht op de door de gemeente bezoldigde beambten, het toezicht op rooilijnen en rechtsgedingen, het houden van de registers van de burgerlijke stand, het oprichten van een bureel van weldadigheid en het toezicht op de burgerlijke godshuizen. De Gemeentewet onderging tijdens haar bestaan verschillende wijzigingen.

Het grote aantal kleine gemeenten bleek niet erg efficiënt. In 1960 telde België 2675 gemeenten. De in 1961 gestemde Eenheidswet (de Wet voor de economische expansie, de sociale vooruitgang en het financieel herstel) bevatte enkele artikelen die een fusie mogelijk maakten. Deze fusie verliep in verschillende fasen. Uiteindelijk telde België op 1 januari 1977 nog 596 gemeenten. De schaalvergroting en de toegenomen bevoegdheden maakten een aanpassing van de Gemeentewet noodzakelijk. Dit gebeurde op 26 mei 1989 en in 1994 met de Nieuwe Gemeentewet. Door het Lambermontakkoord van 16 oktober 2000 verkregen de gewesten vanaf 1 januari 2002 de bevoegdheid voor de organisatie en de werking van lokale besturen. De politie, de brandweer, de pensioenstelsels, de burgerlijke stand en zaken betreffende faciliteiten en taalgrensgemeenten bleven federale materie. Deze wetgeving werd voor Vlaanderen aangevuld met het Gemeentedecreet uit 2005.

Exercice 1840
 et de novembre
 et de novembre 1839
 janvier et février
 1840

L'Administration locale de Reclithem
 Vu la circulaire de la Direction permanente
 du conseil provincial de Limbourg en date du
 13 octobre 1832, relative à la formation d'une
 liste des familles auxquelles aucun membre
 n'est appelé à faire partie de la garde de district
 conformément à la loi organique de la garde
 civique du 31 décembre 1830

Et les Articles 60 et 61 de la susdite loi
 Est d'avis que les familles suivantes, assujetties
 à la contribution payent par suite de l'impôt
 pour chaque jour de service

N ^o Ordre	Noms et prénoms	profession	nom- bre des jours	à la contri- buti- on	mon- tant fr ch	Émargement
1	Mauckier et. jor.	negotiant	6	0.60	3.60	2 j ^{br} 1840.
2	Geerts, helme	justitair	6	0.60	3.60	4 j ^{br} 1840.
3	Visschers V. jeun.	cabaret	6	0.60	3.60	1 j ^{br} 1840.
4	Jongue Siv d. boir	marchand	6	0.60	3.60	20 j ^{br} 1840
5	Lemallembly	éconôm	6	0.60	3.60	1 j ^{br} 1840.
6	Clement j ^{br}	directeur	6	0.60	3.60	23 j ^{br} 1840.
7	Brouwers V. jeun	rentier	6	0.60	3.60	22 j ^{br} 1840.
8	Deligien j. h.	servant	6	0.60	3.60	18 j ^{br} 1840.
9	Van Der stinck p. Doc.	chef de bureau	6	0.60	3.60	transmis par le chef de bureau conformément à l'arrêté du 14 j ^{br} 1840.
10	Verard j ^{br} Total	commis à caval	60	0.60	36.00	18 j ^{br} 1840.

Attesté Fait et Arrêté à la Somme de trente six francs
 A Reclithem le 21 Août 1840
 Le Bourgmestre / Signé / Van Orschot, M. W. Stambou / J. J. Janssen
 Le Secrétaire / Signé / J. J. Janssen / pour copie / Le Maire / J. J. Janssen

STAAT MET PERSONEN DIE ZICH
 OMSTREEKS 1840 VRIJKOCHTEN
 VAN HUN DIENST BIJ DE BURGERWACHT
 (RAH, GEMEENTE REKEM, 118).

ZOEKEN IN GEMEENTEARCHIEVEN

Deze zoekwijzer wil op de eerste plaats de mogelijkheden aangeven die gemeentearchieven van na 1795 bevatten voor een breed historisch geïnteresseerd publiek.

Zoeken naar feiten en gebeurtenissen

Bestuursdocumenten zijn een voorname bron voor wie op zoek gaat naar feiten en gebeurtenissen. Een gemeente wordt bestuurd door een gemeenteraad en een college van burgemeester en schepenen. De gemeenteraad staat in voor het algemene beleid en het college van burgemeester en schepenen fungeert als uitvoerend orgaan van de gemeenteraad. De beslissingen die door beide instanties genomen worden, zijn terug te vinden in de notulen van respectievelijk de gemeenteraad of het college van burgemeester en schepenen. Deze beslissingen kleuren af op heel wat feiten en gebeurtenissen die zich in de gemeente afspeelden.

Complementair aan deze bronnen zijn financiële bescheiden. Ze leren ons hoe het reilen en zeilen in een gemeente wordt begroot en gefinancierd. Er wordt jaarlijks een begroting voor het volgende jaar opge maakt. De effectieve inkomsten en uitgaven kunnen worden teruggevonden in de rekeningen.

Meer gedetailleerde informatie over, bijvoorbeeld, de aankoop van een wagen voor het onderhoudspersoneel kan teruggevonden worden in de bijlagen van de rekeningen, dit zijn met andere woorden de facturen, kassatickets, enz.

Bijzondere gebeurtenissen zijn deze die gerelateerd zijn aan het leger en de verschillende oorlogen. Deze hebben vooral betrekking op de twee wereldoorlogen en de periode tussen 1815 en 1840. Het zijn voornamelijk archiefstukken over doortochten van troepen, inkwartiering, de burgerwacht en de bevoorrading.

Zoeken naar het ruimtelijke aspect

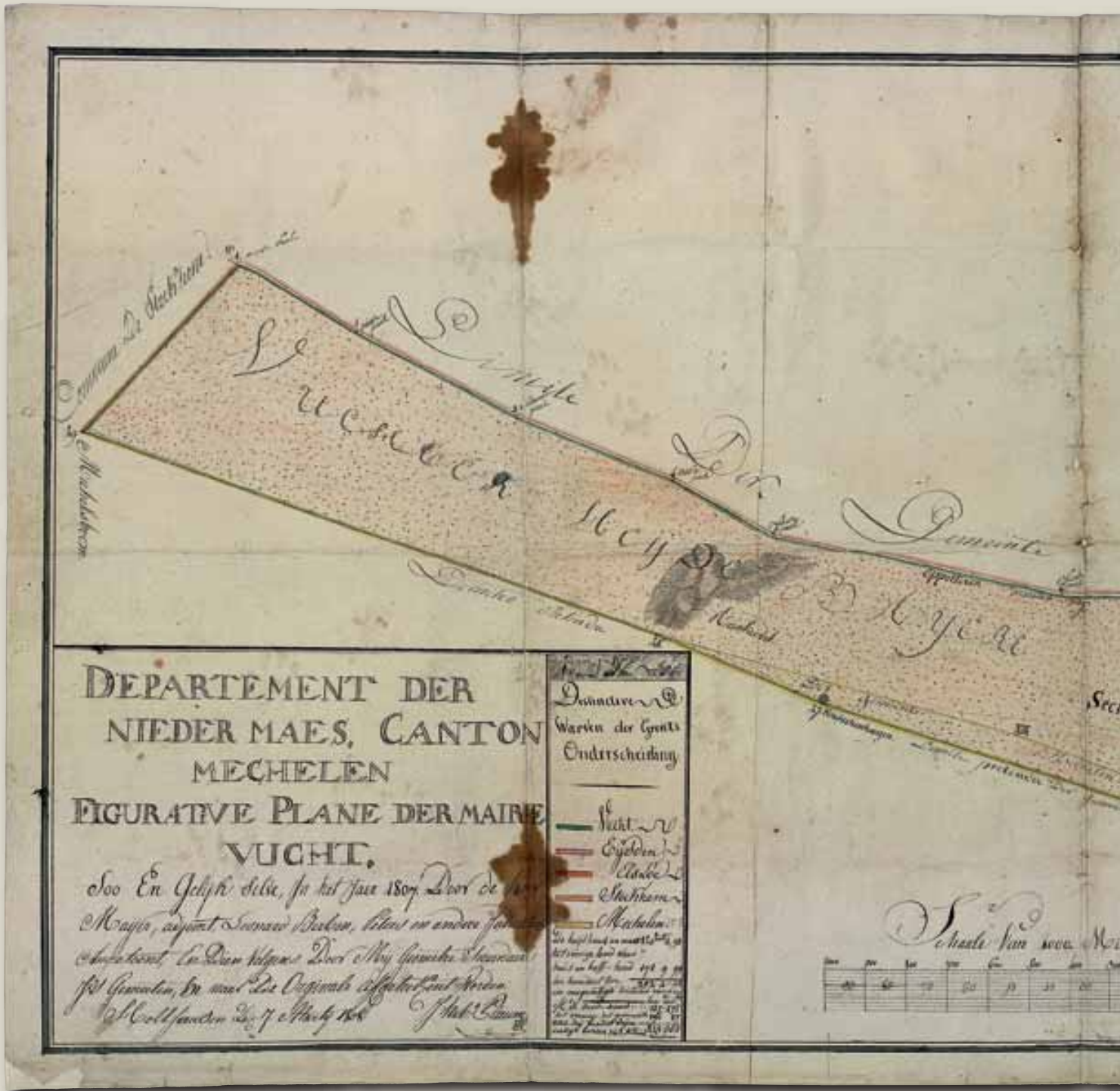
Bij elk lokaal onderzoek dien je rekening te houden met geografische factoren zoals de grenzen, de geografie, de bodemgesteldheid en de infrastructuur. Deze hebben immers een grote invloed op de ruimtelijke, de demografische en de sociaal-economische ontwikkeling van een gemeente.

1. Gemeentegrenzen

Gemeentegrenzen zijn geen vaststaand gegeven. Grenzen kunnen doorheen de tijd omwille van verschillende redenen gewijzigd zijn. Aan de wijziging van gemeentegrenzen gaat dikwijls een vooronderzoek vooraf. De desbetreffende dossiers worden door de gemeentelijke administratie beheerd. Ook de besluiten van de gemeenteraad en het schepencollege kunnen nuttige gegevens bevatten. Uiteraard wordt op hoger niveau complementair bronnenmateriaal bijgehouden. Een bezoek aan het provinciearchief of het archief van de gewestelijke administratie van het kadaster kan bijzonder nuttig zijn. Grenswijzigingen worden wettelijk vastgelegd en kunnen dan ook in het Belgisch Staatsblad worden teruggevonden. Eveneens interessant zijn de publicaties van het Nationaal Geografisch Instituut en het Nationaal Instituut voor Statistiek. Zij beschikken zowel over historische als actuele administratieve kaarten met de grensaanduidingen. Voor een overzicht kan verwezen worden naar de website van de instellingen: www.ngi.be en www.nis.be.

2. Oppervlaktegegevens

Deze kunnen worden teruggevonden in de archieven van het kadaster, dat bevoegd is voor de samenstelling en de uitbating van de patrimoniale documentatie, en de publicaties van het Nationale Instituut voor Statistiek (www.nis.be). Bijzondere documenten zijn de onlangs opnieuw uitgegeven *Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden van graaf de Ferraris (1771-1777)*, *Kaarten van Militaire verkenningen* opge maakt tussen 1815 en 1830, de Topografische kaart van België op 1:20000 van P. Van Der Maelen (1846-1854), de *Topografische kaarten van het Dépôt de la Guerre* (vanaf 1861), de *Oorspronkelijke kadastrale*

FIGURatieve KAART MET AANDEIJUNG VAN DE GRENZEN
 VAN DE GEMEENTE VUCHT VAN 1808
 (RAH, KAARTEN EN PLANNEN, NR. 141).

plannen (1808-1843); de *Reductie van de kadastrale kaarten op 1:20000* (1840-1860), de *Parcellaire atlas van P.C. Popp en de Atlas der Buurwegen*.

3. Geologische gegevens

Voor onderzoek naar geologische gegevens kunnen we ons vooral baseren op de bodemtextuurkaarten van het Nationaal Comité voor Geografie en verschillende online databanken zoals de *databank ondergrond Vlaanderen* (<https://dov.vlaanderen.be>) of de databanken voor Geografische Informatie Vlaanderen (www.agiv.be/gis/diensten/geo-vlaanderen).

4. Infrastructuur

Gegevens inzake infrastructuur kunnen in eerste instantie worden teruggevonden in besluiten van de gemeenteraad en het schepencollege, jaarverslagen en dossiers inzake openbare werken. Complementair zijn archieven van hogere overheden zoals de provincie, het Ministerie van Openbare Werken en het departement Mobiliteit en Openbare werken van de Vlaamse overheid. Private archieven van aannemers en architectenbureaus kunnen bijkomende informatie opleveren.

Zoeken naar personen

Bronnen die verband houden met de bevolking kunnen voor verschillende soorten onderzoek gebruikt worden: genealogisch onderzoek, onderzoek naar het inwonersverloop, onderzoek naar de samenstelling van de bevolking en onderzoek naar de beroepsstructuur, arbeid en inkomen. Algemene statistieken kunnen worden teruggevonden in jaarlijkse rapporten en statistieken van de gemeente of in de publicaties van het Nationaal Instituut voor Statistiek. In het bijzonder kan verwezen worden naar de volgende types documenten:

1. Volkstellingen

Tijdens het ancien régime werden er reeds partiële volkstellingen uitgevoerd. In een aantal gemeentearchieven zijn hiervan sporen terug te vinden. De eerste algemene volkstelling werd uitgevoerd in het jaar IV. Elke gemeente diende een lijst op te stellen van alle

inwoners vanaf 12 jaar met opgave van de naam, het adres, de leeftijd, het beroep, de datum waarop men zich in de gemeente had gevestigd en het aantal kinderen jonger dan 12. Deze tellingen werden in twee exemplaren opgesteld, één voor de gemeente en één voor het departement en kunnen nog in desbetreffende archiefbestanden worden teruggevonden. In 1806 werd opnieuw een volkstelling georganiseerd. De resultaten van deze telling zijn nog beschikbaar voor alle gemeenten. De telling bevat per gemeente het aantal inwoners, het aantal ongehuwden, gehuwden, weduwnaars en dienstplichtigen. Ze wordt volledig bewaard in de *Archives Nationales* te Parijs en is voor de departementen van de Twee-Neten, de Nedermaas en de Leie respectievelijk beschikbaar in het Rijksarchief te Antwerpen, het regionaal-historisch centrum te Maastricht en het Rijksarchief te Brugge. In 1814 en 1815 werd er overgegaan tot een nieuwe algemene nominatieve volkstelling. Deze is met uitzondering van het Leiedepartement slechts sporadisch bewaard. In 1830 werd deze oefening overgedaan met als voornaamste doel het opmaken van nieuwe bevolkingsregisters. De resultaten van deze telling zijn ook grotendeels verloren gegaan. In 1846 werd onder impuls van de in 1841 opgerichte Centrale Commissie voor Statistiek opnieuw een algemene volkstelling gehouden. Deze telling was in tegenstelling tot de vorige wetenschappelijker en uitgebreider. Er werd, onder andere, geïnformeerd naar het onderwijsniveau van de kinderen, het aantal gezinnen ondersteund door het weldadigheidsbureau en dergelijke meer. Een synthese van de resultaten werd door het Ministerie van Binnenlandse Zaken gepubliceerd onder de titel *Population. Recensement général de 15 octobre 1846* (opnieuw uitgegeven in 1949 te Brussel). Hierna volgden nog verschillende tellingen, respectievelijk in 1856, 1866, 1876, 1880, 1890, 1900, 1910, 1920, 1930, 1947, 1961, 1970, 1981 en 1991.

2. Bevolkingsregisters

In tegenstelling tot tellingen zijn bevolkingsregisters dynamische staten waarin het bevolkingsverloop (geboorten, overlijdens en woonstverandering) wordt opgenomen. De bevolkingsregisters van 1 januari 1847 werden, bijvoorbeeld, gebaseerd op de telling van

MODÈLE N° 41

HAMEAU ou village, etc.: *Muyten* SECTION ou quartier, faubourg, etc.: RUE ou chemin, place, etc.:

PERSONNES COMPOSANT LE MÉNAGE PRÉSENTES OU TEMPORAIREMENT ABSENTES. <small>(Inscrire successivement) le chef du ménage, ou femme, ses enfants par ordre d'âge, ses frères et autres personnes vivant habituellement avec lui, puis, plus bas, les domestiques et serviteurs à domicile.)</small>		NAISSANCE.	ÉTAT CIVIL.	PROFESSIONS ou CÔNCTIONS.	ENTRÉE.		
N°	NON DE FAMILLE	Noms et prénoms <small>(Indiquer le sexe quel se présente ou le désigner par autrement.)</small>	Indiquer le lieu. <small>(Donner la date.)</small>	Indiquer le détail des changements d'état civil survenus par mariage, divorce ou contrat, par légitimation, reconnaissance ou adop- tion.	Désigner d'abord la pro- fession ou condition particulière, puis celle que renseigne le genre de ser- vice, d'industrie, de commerce ou de métier. <small>(Indiquer si l'un ou l'autre travaille au domicile.)</small>	ÉMI-GRATION	DATE
	Indiquer la parenté avec le chef de ménage.					ou RÉSIDENCE	de l'émigration ou de l'entrée au domicile.
1	<i>Petit</i>	<i>Guillaume</i>	<i>St. Omer 2 Oct 1811</i>	<i>époux de...</i>	<i>Cultivateur</i>	<i>St. Omer</i>	
2	<i>Pambart</i>	<i>Rosalie</i>	<i>St. Omer 29 Oct 1817</i>	<i>épouse de...</i>		<i>St. Omer</i>	
3	<i>Tannarsville</i>	<i>Louis Antoine</i>	<i>Beche 27 juillet 1812</i>		<i>Cultivateur</i>	<i>Beche</i>	
4	<i>Petit</i>	<i>Jean Marie</i>	<i>Collin 20 Oct 1817</i>			<i>Collin</i>	
5	<i>Tannarsville</i>	<i>Charles Jay</i>	<i>Buvinges 20 fév 1815</i>			<i>Buvinges</i>	
6	<i>Tannarsville</i>	<i>Thomas</i>	<i>Buvinges 27 fév 1817</i>			<i>Buvinges</i>	
7	<i>Tannarsville</i>	<i>Joseph Louis Albain</i>	<i>St. Omer 25 avril 1817</i>	<i>époux de... St. Omer St. Omer St. Omer</i>		<i>St. Omer</i>	
8	<i>Tannarsville</i>	<i>Marie Anne Joseph</i>	<i>St. Omer 14 mai 1817</i>	<i>fil. de... St. Omer</i>		<i>St. Omer</i>	
9							
10							
11							
12							
13							
14							
15							
16							
17							
18							

Dans les colonnes 4, 7, 9, 10 et 13 il ne faut pas inscrire de noms de Antoinette; c'est la coutume que l'on doit désigner. Dans la colonne 6 il faut laisser la case en blanc pour les personnes sans profession. Dans les colonnes 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14 et 15

DOMICILE LÉgal.	en conser- vation de l'art. 18 et 19 de la loi du 20 mai 1818.	ou de leur nature.
<i>Muyten</i>		
<i>St. Omer</i>		
<i>Muyten</i>		
<i>St. Omer</i>		
<i>St. Omer</i>		
<i>St. Omer</i>		
<i>St. Omer</i>		
<i>St. Omer</i>		
<i>St. Omer</i>		
<i>St. Omer</i>		
<i>St. Omer</i>		
<i>St. Omer</i>		
<i>St. Omer</i>		
<i>St. Omer</i>		
<i>St. Omer</i>		
<i>St. Omer</i>		

FIGURATIEVE KAART MET AANDUIDING VAN DE GRENZEN VAN DE GEMEENTE VUCHT VAN 1808 (RAH, KAARTEN EN PLANNEN, NR. 141).

Afdeling II. - Gewone Dienst.				Uitgaven.		
Aard der uitgaven	Kantoren van de gemeenteraad of andere bestuursorganen	Waarvoor uitgegeven	Bedragen in de begroting van 1943	Bedragen in de begroting van 1942	Bedragen in de begroting van 1941	OPMERKINGEN
HOOFDSTUK I. - Saldo der vorige dienstjaren.						
Met de rekening 1941 (gewone dienst)						
Uitgaven bij herbeleg:						
A) Uitgaven gesubsidieerd volgens een besluit van de gemeenteraad:						
1	Art. 1					
2	Art. 2					
3	Art. 3					
4	Art. 4					
5	Art. 5					
6	Art. 6					
7	Art. 7					
8	Art. 8					
9	Art. 9					
10	Art. 10					
11	Art. 11					
12	Art. 12					
13	Art. 13					
14	Art. 14					
15	Art. 15					
16	Art. 16					
17	Art. 17					
18	Art. 18					
19	Art. 19					
20	Art. 20					
21	Art. 21					
22	Art. 22					
23	Art. 23					
24	Art. 24					
25	Art. 25					
26	Art. 26					
27	Art. 27					
28	Art. 28					
29	Art. 29					
30	Art. 30					
31	Art. 31					
32	Art. 32					
33	Art. 33					
34	Art. 34					
35	Art. 35					
36	Art. 36					
37	Art. 37					
38	Art. 38					
39	Art. 39					
40	Art. 40					
41	Art. 41					
42	Art. 42					
43	Art. 43					
44	Art. 44					
45	Art. 45					
46	Art. 46					
47	Art. 47					
48	Art. 48					
49	Art. 49					
50	Art. 50					
51	Art. 51					
52	Art. 52					
53	Art. 53					
54	Art. 54					
55	Art. 55					
56	Art. 56					
57	Art. 57					
58	Art. 58					
59	Art. 59					
60	Art. 60					
61	Art. 61					
62	Art. 62					
63	Art. 63					
64	Art. 64					
65	Art. 65					
66	Art. 66					
67	Art. 67					
68	Art. 68					
69	Art. 69					
70	Art. 70					
71	Art. 71					
72	Art. 72					
73	Art. 73					
74	Art. 74					
75	Art. 75					
76	Art. 76					
77	Art. 77					
78	Art. 78					
79	Art. 79					
80	Art. 80					
81	Art. 81					
82	Art. 82					
83	Art. 83					
84	Art. 84					
85	Art. 85					
86	Art. 86					
87	Art. 87					
88	Art. 88					
89	Art. 89					
90	Art. 90					
91	Art. 91					
92	Art. 92					
93	Art. 93					
94	Art. 94					
95	Art. 95					
96	Art. 96					
97	Art. 97					
98	Art. 98					
99	Art. 99					
100	Art. 100					
Totaal Fr.			1.122.250	1.122.250		

FRAGMENT UIT DE BEGROTING VAN 1943
VAN DE GEMEENTE KLEIN-GELMEN
(RAH, GEMEENTE KLEIN-GELMEN, 37).

15 oktober 1846, met opname van de wijzigingen tussen 15 oktober en 1 januari. Daar waar vreemdelingen die slechts een korte periode in een gemeente verbleven in de tellingen werden opgenomen, bevat het bevolkingsregister enkel de eigenlijke inwoners van de gemeente. Complementaire bronnen zijn, onder andere, registers van in- en uitwijking of van woonstverandering. De Wet van 2 juni 1856, gewijzigd door de Wet van 19 juli 1991, regelde de periodiciteit van de volkstellingen, de vernieuwing en verbetering van de bestaande registers en de verplichting iedere woonstverandering te registreren. De termijn voor de vernieuwing van de registers werd vastgelegd op 10 jaar.

3. Parochieregisters en registers van de burgerlijke stand

Deze bescheiden bevatten demografische basisgegevens inzake het bevolkingsverloop. Parochieregisters, waarvan de oudste exemplaren teruggaan tot het einde van de 16de eeuw, kunnen worden beschouwd als voorlopers van de burgerlijke stand, die werd ingevoerd door de Wet van 20 september 1792 en die op 17 juni 1796 in België van kracht werd. Voor de meeste gemeenten zijn deze registers pas vanaf het begin van de 19de eeuw voorhanden. De burgerlijke stand wordt in twee exemplaren opgemaakt, waarvan één door de gemeente en het andere door de Rechtbank van Eerste Aanleg bewaard wordt.

De registers bewaard in het Rijksarchief zijn afkomstig van de Rechtbank van Eerste Aanleg. Deze collectie werd grotendeels verfilmd of gedigitaliseerd. Via het online analyseproject Demogen worden deze bevolkingsregisters verder ontsloten. De resultaten van dit project zijn raadpleegbaar via de zoekrobot 'Zoeken naar personen' op de website van het Rijksarchief (www.arch.be). De nummers van de filmen kunnen online worden opgezocht op www.familysearch.org of via een toegang in de leeszaal. Het onderzoekswerk kan vergemakkelijkt worden door gebruik te maken van een tienjaarlijkse index, soms ook wel tienjaarlijkse tafel genoemd.

Voor de onderzoeksmogelijkheden kan, onder andere, verwezen worden naar de resultaten van de werkgroep Historische demografie:

<http://soc.kuleuven.be/ceso/historischedemografie/nl/databanken.html>.

Er bestaan verschillende werkgroepen van vrijwilligers die zich bezig houden met de ontsluiting. Een aantal van deze beschikken over een uitgebreide website met de beschrijving van het project: www.vrijwilligersrab.be, www.familiekunde-diest.be, enz. Overkoepelend kan verwezen worden naar de websites van de verschillende afdelingen van de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde (www.familiekunde-vlaanderen.be).

Zoeken naar het economische

1. Landbouw

Hoewel ook voor het ancien régime heel wat gegevens beschikbaar zijn (landboeken, belastingrollen, tellingen) beschikken we vooral vanaf de Franse periode over gegevens die het ganse agrarische proces omvatten. De departementale overheid stelde immers vanuit fiscaal oogpunt oogstverslagen en diverse statistieken op. De gegevens hiervoor werden door de kantonmunicipaliteiten en de gemeenten verzameld. Tijdens de Nederlandse periode vonden er tellingen plaats in 1816 en 1826. Na de Belgische onafhankelijkheid volgde een telling op basis van het kadaster in 1834. In 1846 en 1856 gebeurde een nieuwe telling, die gelijktijdig liep met de hoger vermelde volkstelling. Vervolgens gebeurden,

onder andere, nog tellingen in 1866, 1880, 1895, 1910, 1929, 1950, 1959, 1970 en 1980. Op dit ogenblik is iedere gemeente verplicht om een jaarlijkse telling door te voeren, waarbij algemene gegevens verzameld worden over: de arbeidskrachten, de oppervlakte van de gronden, voltijdse en deeltijdse landbouw en dergelijke meer. Daarnaast worden ook meer specifieke gegevens verzameld, zoals over welke teelten en diersoorten het gaat. Deze gegevens worden gebundeld en verspreid door het NIS. Vaak beschikt deze dienst ook over dossiers betreffende schade die aan teelten werd opgelopen. Aan de hand van dergelijke documenten kan men een heleboel klimatologische, economische, sociale, geologische... conclusies trekken.

2. Nijverheid

Voor het onderzoek naar nijverheid kunnen we ons onder meer baseren op industriële statistieken, patentlijsten en processen-verbaal van onderzoeken de *commodo et incommodo*.

a. Industriële statistieken

Tijdens de Franse en de Nederlandse periode werden diverse tellingen uitgevoerd. Hiervan zijn in sommige gemeentearchieven nog sporen terug te vinden. Meer volledige reeksen zijn terug te vinden in de provinciale archieven. De eerste grote industriële telling na de Belgische onafhankelijkheid vond plaats in 1846. De tellingen bevatten gegevens over het aantal werklieden, volgens leeftijd en geslacht, het aantal tewerkgestelde volwassenen en kinderen, en het aantal motoren, stoommachines en getouwen. Commerciële beroepen, de transportsector en de huisnijverheid werden niet opgenomen. Hetzelfde geldt voor de telling van 1880. Pas aan de hand van de tellingen van 1896 en 1910 krijgen we een vollediger beeld. Dit maal werden ook de huisnijverheid en de transportsector in de statistieken opgenomen. Deze tellingen bevatten gegevens over de aard van de industriële activiteit, het aantal bedrijven, de tewerkstelling met opgave van het aantal mannen en vrouwen en het aantal bedienden en arbeiders en het aantal motoren met opgave van de paardenkracht. Deze tellingen werden uitgevoerd door gemeenten zodat het basismateriaal terug kan worden gevonden in de gemeentelijke archieven.

b. Patentlijsten

Vanaf 1 april 1791 diende voor het uitbaten van een bedrijf een patentbelasting betaald te worden. Tijdens de Franse periode bestond deze belasting uit een vast en een proportioneel recht. De Wet van 11 februari 1816 schafte dit proportioneel recht af. Ook daarna onderging de regelgeving van deze belasting nog diverse wijzigingen. Gemeenten hadden het recht om opcentiemen op deze rijksbelasting te heffen, waardoor we deze ook in gemeentearchieven kunnen terugvinden. Deze lijsten bevatten de naam van de patentbetaler, de uitgevoerde activiteiten en het te betalen tarief. Er dient wel gesteld te worden dat door een wetswijziging in 1849 een reeks kleine zelfstandige beroepen werd vrijgesteld. Bovendien werden enkel zelfstandige beroepen belast. Voor, bijvoorbeeld, huisnijverheid diende geen patentbelasting betaald te worden. Ook na de Eerste Wereldoorlog blijven fiscale documenten een belangrijke bron. Afhankelijk van de periode kon een gemeente opcentiemen op bedrijfsinkomsten en lonen heffen. Daarnaast bestaan er de lokale directe en indirecte belastingen, bijvoorbeeld op de drijfkracht en het tewerkgesteld personeel van ondernemingen, taksen op hinderlijke ondernemingen...

c. Processen-verbaal van de onderzoeken de *commodo et incommodo*

Vanaf 1810 werd een toelating voor het uitbaten van gevaarlijke, schadelijke en hinderlijke bedrijven verplicht. Op basis van een door het bedrijf ingediend dossier met de nodige inlichtingen, plannen en technische gegevens werd een onderzoek de *commodo et incommodo* uitgevoerd. Afhankelijk van de categorie waartoe het bedrijf behoorde diende de vergunning door de staat, de provincie of de gemeente te worden afgeleverd. De aanvraag diende echter bij de gemeente te gebeuren.

3. Handel

De eerste handelstellingen gebeurden samen met de nijverheidstelling van 1910. Andere bescheiden die in een gemeentearchief kunnen worden teruggevonden zijn bescheiden inzake het stopzetten van handelsactiviteiten, maar ook over eventuele werkloosheid en projecten die ontwikkeld worden om deze werkloosheid tegen te gaan. Dossiers inzake afwijkingen van rustdagen kunnen

nuttig zijn voor onderzoek naar openingssuren en koopzondagen. Dossiers over bedrijvzones en specifieke regio's en terreinen waar handel gedreven wordt, kunnen interessant zijn voor geografisch onderzoek.

Zoeken naar het politieke en het sociale

1. Belastingen

Belastingen zijn een goede bron voor onderzoek naar het sociale aspect van de samenleving. Er kunnen nationale, provinciale en lokale belastingen worden onderscheiden. Deze konden een erg uiteenlopend karakter hebben; ze werden niet alleen geheven op het reële inkomen, maar evenzeer op een aantal uiterlijke kenmerken die betrekking hadden op de welstand van de aangeslagene, zoals de huurwaarde van het bewoonde pand, het aantal deuren en vensters, de waarde van het meubilair, het aantal dienstboden, het aantal paarden enz. Een grondige studie van de regelgeving is noodzakelijk voor de interpretatie van deze documenten.

2. Verkiezingen

Documenten betreffende verkiezingen kunnen iets bijbrengen over de sociale achtergrond van onze voorouders. Het algemeen enkelvoudig stemrecht zoals we dat nu kennen is relatief recent; dat voor vrouwen dateert zelfs slechts uit 1948. In de 19de eeuw was het stemrecht een voorrecht. Er kan een onderscheid gemaakt worden tussen kiezerslijsten voor gemeenteraadsverkiezingen, kiezerslijsten voor provincieraadsverkiezingen en kiezerslijsten voor parlementsverkiezingen. De voorwaarden om te mogen stemmen verschilden naargelang de aard van de verkiezing, wat de bron zeer interessant maakt voor sociaal gericht onderzoek.

Tot de invoering van de algemene meervoudige stemplicht voor mannen in 1893 diende elke stemgerechtigde een minimumbedrag aan belastingen te betalen. Deze eisen waren bij gemeenteraadsverkiezingen lager dan bij parlementsverkiezingen. Een fabrieksarbeider met een laag inkomen verdiende, bijvoorbeeld, onvoldoende om stemgerechtigd te zijn voor de gemeenteraadsverkiezingen.

Bijvoorbeeld: Vanaf 1894 beschikte elke man vanaf 25 jaar voor de kamer en vanaf 30 jaar voor de senaat over één stem. Gezinshoofden van minimum 35 jaar met kinderen, die minimum vijf fr. personele belastingen betaalden, of eigenaar waren van een onroerend goed ter waarde van 2000 fr. kregen een bijkomende stem. Houders van een universitair diploma of houders van een getuigschrift van het secundair onderwijs beschikten over een derde stem. Dit betekent concreet dat iemand die in deze periode op dergelijke kiezerslijsten voorkwam en over drie stemmen beschikte minstens houder was van een diploma secundair onderwijs en over een zeker minimum inkomen beschikte.

3. Armoede

De archieven van de burelen van weldadigheid en de burgerlijke godshuizen, opgericht in de Franse tijd, zijn de bronnen bij uitstek om zich een beeld te kunnen vormen van de armoede in een gemeente. In 1925 werden ze afgeschaft en vervangen door Commissies voor Openbare Onderstand (COO's). Deze werden op hun beurt, in 1977, opgevolgd door Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW's). Het gros van de documenten over deze instellingen in een gemeentearchief heeft betrekking op het toezicht op het bestuur, de begroting en de rekeningen. Ze verschaffen ons informatie over de inkomsten (huurgelden, renten, cijzen, gemeentelijke steun...) van de OCMW's en hun rechtsvoorgangers, hoe ze functioneerden, aan wie ze hulp verleenden en hoe dit gebeurde, informatie over de uitgaven (bedelingen aan thuiszittende armen, onderwijs, afbetalingen van schulden...) en informatie over pachtprizen, prijzen van levensmiddelen en lonen van werklieden. Departements- en provinciearchieven en archieven van de OCMW's en rechtsvoorgangers zelf, kunnen ook gegevens inzake armenzorg bevatten. Speciale aandacht verdienen de armenbrieven: brieven die de armen schreven (of in veel gevallen lieten schrijven) om hulp te krijgen.

4. Onderwijs

Verslagen van de gemeenteraad en het college van burgemeester en schepenen en de rekeningen kunnen ons inlichten over de organisatie van het onderwijs op lokaal vlak. Nuttig zijn lijsten van de schoolgaande jeugd

FORMULIER VOOR DE VOLKSTELLING VAN 1910 TE KUTTEKOVEN (RAH, GEMEENTE KUTTEKOVEN, 51).

en van het kosteloos onderwijs. Na de Wet op het Lager Onderwijs van 1842 werden bepaalde categorieën kinderen immers vrijgesteld van schoolgeld, zoals bijvoorbeeld kinderen van dagloners, kinderen waarvan de ouders onvermogen zijn... Daarnaast bestaan er nog andere bronnenreeksen zoals bescheiden inzake de oprichting of afschaffing van scholen, schoolreglementen, statistieken, jaarverslagen, leerplannen, gebouwen, uitrusting, financiën... De weerspiegeling op het lokale vlak van de vaak woelige schoolstrijden die ons land heeft gekend kan men uit deze bronnen aflezen.

5. Militie en burgerwacht

Keuringslijsten van militieplichtigen kunnen zich in gemeente- en provinciearchieven bevinden. Deze registers vermelden de naam, de voornaam en de geboortedatum van de militieplichtige. Daarnaast bevatten ze inlichtingen inzake het legeronderdeel, de in het leger doorgebrachte tijd, de standplaats enz. Tot 1909 waren

dit registers met ingelotenen. Vanaf 1909 gold de algemene dienstplicht. Deze registers bevatten ook allerlei bijkomende informatie zoals de alfabetiseringsgraad, oorzaak van afkeuring, fysieke kenmerken, enz.

Een andere mogelijke bron die voor dit onderzoek gebruikt kan worden, zijn documenten over de burgerwacht. De burgerwacht stond in voor het bewaren van de openbare orde. In geval van oorlog hielp ze het leger bij de verdediging. De leiding van deze burgerwacht was meestal in handen van de burgerij. Lijsten van de leden van de burgerwacht met vermelding van hun beroep kunnen in een gemeentearchief worden teruggevonden.

Zoeken naar het culturele en religieuze

1. Religie

Het Concordaat van 15 juli 1801, afgesloten tussen paus Pius VII en Napoleon Bonaparte, plaatste het toezicht over de 'tijdelijke belangen' van de rooms-katholieke eredienst onder toezicht van de staat, waardoor kerkbesturen onder voogdij van de gemeenten kwamen te staan. Anderzijds werden aan gemeenten door het Keizerlijk Decreet van 1809, de Gemeentewet van 1836 en de Wet van 4 maart 1870 inzake het financieel en boekhoudkundig beheer een aantal verplichtingen opgelegd, zoals het op zich nemen van de huisvestingskosten van de bedienaars van de eredienst en het financieel tegemoetkomen aan de kerkfabriek indien zou blijken dat deze onvoldoende inkomsten heeft. In dit kader kan men dan ook stukken over kerkfabrieken in gemeentearchieven aantreffen, onder andere financiële stukken zoals begrotingen en rekeningen, notulen van vergaderingen, meerjarenplannen...

Naast deze bescheiden kan een gemeente nog andere stukken die het religieuze aspect van de samenleving belichten, bevatten. In het kader van processies, zoals de Heilig-Bloedprocessie te Brugge en andere religieuze manifestaties, zoals de viering omtrent het jaargetijde van Filips-Willem te Diest, kan een gemeente op organisatorisch vlak de nodige ondersteuning bieden. Hiervan worden dossiers opgesteld. Een gemeente

kan bepaalde dossiers, zoals restauratiedossiers van religieuze gebouwen aanleggen. Ook andere bescheiden zoals deze inzake het kunstpatrimonium, personalia van de bedienaars... kunnen zich in een gemeentearchief bevinden.

2. Cultuurbeleid

Gemeenten kunnen beschikken over een dienst die 'het lokale culturele gebeuren' coördineert. Een overzicht van de gemeentelijke culturele projecten kan worden teruggevonden in cultuurbeleidsplannen. Deze dienen elke zes jaar te worden opgemaakt om te kunnen beschikken over subsidies van andere overheden. Gegevens over specifieke aspecten van het culturele leven bevinden zich in de desbetreffende dossiers, bijvoorbeeld, dossiers over de jaarlijkse erfgoeddag.

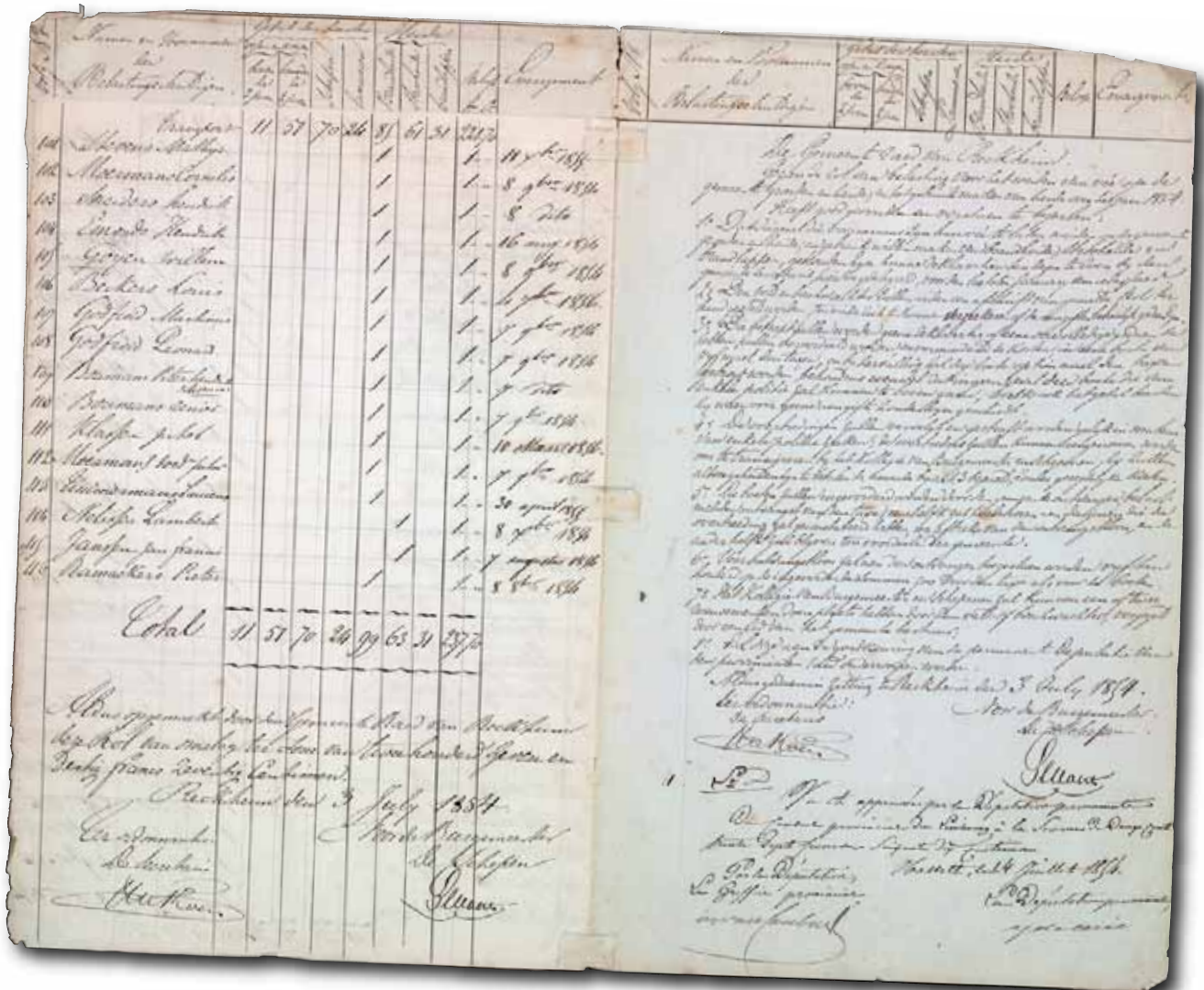
Het cultuurbeleid van een gemeente kan worden gestuurd door een cultuurraad. In deze raad zetelen vertegenwoordigers van verschillende culturele verenigingen. De notulen van de vergaderingen van de cultuurraad zijn een belangrijke bron voor het onderzoek naar de specifieke wensen van de bevolking op cultureel vlak.

3. Bibliotheek

Gemeenten kunnen sinds de Wet van 21 oktober 1921 een gemeentelijke bibliotheek oprichten of een vrije bibliotheek aannemen. Het openbaar bibliotheekwerk in Vlaanderen wordt geregeld via het Decreet van 13 juli 2007. De archieven van een stedelijke bibliotheek kunnen ons inlichten over het aankoopbeleid van een gemeente, de genres die primeren en het interessegebied van de lokale bevolking, geletterdheid en alfabetisering van de gemeente... Ze schetsen met andere woorden een beeld van de lokale cultuurbeleving en participatie.

4. Tentoonstellingen en evenementen

Gemeenten organiseren op geregelde tijdstippen tentoonstellingen en evenementen. Van deze projecten worden dossiers bewaard. Soms beschikt een gemeente ook over een stedelijk museum. Een goed collectiebeheer vormt één van de kerntaken van dit museum. Stukken kunnen op verschillende manieren

REGISTER INZAKE DE HEIDE EXPLOITATIE IN DE GEMEENTE REKEM (RAH, GEMEENTE REKEM, 063).

worden verworven, via aankopen, bruikleen, uitwisselingsprojecten en schenkingen. Hiervan worden telkens dossiers opgesteld. Deze informatie kan op een meer gesynthetiseerde manier worden teruggevonden in aanwinsten- en bruikleenregisters. Inventarissen en catalogi bieden een overzicht van de collectie. Het spreekt vanzelf dat het aantal bezoekers belangrijk is voor een museum. Er worden bezoekerslijsten aangelegd en statistische verslagen opgesteld. Tentoonstellingen en projecten gaan soms gepaard met publicaties, zoals nieuwsbrieven, catalogi, cursussen en affiches. Voor de opmaak hiervan worden documentatiedossiers opgesteld.

5. Culturele centra en ontmoetingscentra
 Het cultureel centrum van een gemeente is een trefpunt van verschillende uitingen en vormen van cultureel werk. Vaak fungeert het ook als een ontmoetingscentrum. Naast de eigen producties en realisaties wordt de ruimte ter beschikking gesteld voor allerhande initiatieven die het sociaal-culturele werk bevorderen. De meeste culturele centra beschikken over een zeer uitgebreide collectie affiches, programma's en dossiers die een belangrijke basis kunnen vormen voor kunsthistorisch en historisch onderzoek. Deze documenten schetsen immers een tijdsbeeld en geven de sociaal-culturele interesse van de inwoners van de gemeente weer.

ZOEKEN NAAR BEELDMATERIAAL

Tot nog toe hebben we vooral tekstuele bronnen besproken. Een gemeentearchief bevat echter nog andere bronnen zoals beeld- of geluidsmateriaal. Vooral beeldmateriaal kan een meerwaarde betekenen voor onderzoek. Het kan gebruikt worden om de maatschappij op een andere manier te leren kennen en zaken voor de onderzoeker meer visueel te maken. Beeldmateriaal bestaat in verschillende soorten en vormen, bijvoorbeeld: bouwplannen, schetsen, pentekeningen, etsen, gravures, films, foto's, affiches, glasnegatieven, postleinkarten en allerhande perscollecties.

De toegankelijkheid van dit soort bronnen is sterk afhankelijk van de ontsluiting door gemeentemedewerkers. Sommige gemeenten beschikken over zeer uitvoerige databanken of inventarissen. Zeker bij de grote steden zoals Antwerpen of Brugge zijn deze ook online raadpleegbaar. Een ander gekend initiatief is de regionale beeldbank van enkele steden uit de provincie Antwerpen, zoals Mechelen, Lier en Heist-op-den-Berg. Een mooi voorbeeld van een ontsloten perscollectie is de *Journal des petits Affiches*, die grotendeels gedigitaliseerd werd door het stadsarchief van Leuven.

GEBRUIK EN RAADPLEGING

Onderzoeksmogelijkheden en - beperkingen

De mogelijkheden die een gemeentearchief biedt zijn zeer groot. De veelzijdigheid van de bronnen maken dat gemeentearchieven geschikt zijn voor zowel regionaal en nationaal gericht onderzoek en als voor kwantitatief als kwalitatief onderzoek. Er is, bijvoorbeeld, voldoende serieel bronnenmateriaal voorhanden voor statistisch en grootschalig survey-onderzoek.

Er zijn echter ook een aantal beperkingen. Gemeentearchieven zijn niet altijd volledig. Er is veel archief verloren gegaan door, bijvoorbeeld, een onoordeelkundige selectie, oorlogsschade, brand en dergelijke. Hierdoor zouden sommige documenten een misleidend beeld kunnen geven.

Nog een nadeel is de grote verspreiding van gemeentearchieven. Zelfs voor een lokaal onderzoek kan het noodzakelijk zijn om zowel het gemeentearchief als het bevoegde Rijksarchief te bezoeken. Voor geografisch uitgebreidere studies dienen er soms verschillende gemeentearchieven bezocht te worden, waarbij het niet zeker is of de gezochte reeksen in deze gemeentearchieven voorhanden zijn. Hiermee samenhangend kunnen ook gemeentefusies of territoriale herverdelingen voor verwarring zorgen. Een gemeente kan immers bepaalde gebieden geruild hebben met een andere.

Soms kunnen er zich in gemeentearchieven ook documenten opgesteld in andere talen bevinden, bijvoorbeeld, in het plaatselijke dialect, het Latijn, het Frans of het Duits.

Beschikbare toegangen en zoekstrategieën

Na het bibliografisch onderzoek is men voldoende gewapend voor een archiefonderzoek. De wijze waarop dit best dient te gebeuren wordt beschreven in de hierna volgende rubriek 'leeswijzer'. In eerste instantie dient er gecontroleerd te worden welke archiefbestanden er voorhanden zijn. Dit kan op verschillende manieren, via de website van het Algemeen Rijksarchief of via algemene archiefgidsen en archievenoverzichten. De meeste Rijksarchieven beschikken over zo een gids. Een volledige lijst kan teruggevonden worden op de website: www.arch.arch.be.

Er dient eveneens te worden nagegaan welke archiefbestanden zich nog in de gemeentearchieven bevinden. Dit kan eventueel via een website. Gemeentelijke archiefdiensten kunnen, onder andere, teruggevonden worden via de website van de gemeente of de databank Vlabidoc van de VVBAD.

Mogelijke hinderpalen

De ontsluiting en de toegankelijkheid van gemeentearchieven kunnen een probleem zijn. Het archief van vele gemeenten is niet of slecht ontsloten.

De Wet van 12 november 1997 en het Decreet van 26 maart 2004 inzake de Openbaarheid van Bestuur garanderen de burgers de inzage van bestuursdocumenten en het bekomen van afschriften ervan. Aan deze openbaarheid zijn wel een aantal beperkingen verbonden, onder andere door de Wet van 8 december 1992 op de Bescherming van de Persoonlijke Levenssfeer.

Het inzien van documenten kan beperkt worden als:

- de openbaarmaking afbreuk doet aan een geheimhoudingsverplichting
- de openbaarmaking afbreuk doet aan de bescherming van de persoonlijke levenssfeer
- de openbaarmaking afbreuk doet aan het geheim van de beraadslagingen
- het om bestuursdocumenten gaat die werden opgesteld ten behoeve van een strafvordering, een sanctie of tuchtmaatregelen
- het om bestuursdocumenten gaat die informatie bevatten die door een derde werd verstrekt zonder dat hij daartoe verplicht werd en die hij uitdrukkelijk als vertrouwelijk heeft bestempeld
- als de openbaarmaking inbreuk doet aan een economisch, financieel of commercieel belang
- de openbaarmaking een inbreuk is op de openbare orde en de veiligheid.

Mogelijkheden tot reproductie

Voor de reproductie van bescheiden dient er met verschillende factoren te worden rekening gehouden

- het archief moet openbaar zijn
- de materiële toestand moet van die aard zijn, dat kopiëren mogelijk is, en dat er geen schade wordt aangericht
- de reglementen van de eigenaar en beheerder van het archief dienen te worden gerespecteerd. Wat gemeentearchieven betreft kunnen deze, met uitzondering van de door het Rijksarchief beheerde bescheiden, van gemeente tot gemeente verschillen.

Verwant materiaal

Bij de inhoud werd reeds sporadisch verwezen naar verwante archiefreeksen. Archieven van verenigingen, onder-

nemingen en private personen kunnen waardevolle getuigen zijn voor het dagelijks leven en de bedrijvigheid in een gemeente. Mooie voorbeelden zijn archieven van politici. Deze kunnen zich, onder andere, in het Rijksarchief, het provinciearchief, het gemeentearchief, Kadoc, het Liberaal archief of het Amsab bevinden. De website van deze instellingen biedt hieromtrent nuttige informatie.

Archieven van lokale verenigingen zijn interessant voor de studie van het lokale culturele leven. Denken we maar aan archieven van lokale cinema's, toneelverenigingen, sportverenigingen... Bedrijfsarchieven zoals, bijvoorbeeld, het archief van Inbev, Tessenderlo Chemie, de archieven van de KS kunnen niet alleen interessant zijn voor de lokale bedrijvigheid, maar zijn soms nuttig voor de studie van het culturele leven. Deze bedrijven organiseerden immers evenementen of subsidieerden verenigingen van personeelsleden.

Een uitgebreid overzicht van private archiefvormers is terug te vinden via de databank Archiefbank Vlaanderen (www.archiefbank.be).

Hiermee samenhangend kunnen lokale en nationale kranten en tijdschriften en archieven nuttige informatie opleveren. Ook aan mondelinge bronnen wordt tegenwoordig meer aandacht besteed.

Gemeenten voeren taken uit op last van hogere overheden. Archieven van deze overheden zijn een welkome aanvulling op deze van gemeenten. Bepaalde reeksen worden op verschillende niveaus bewaard. Een mooi voorbeeld hiervan is een bouw dossier. Een bouw dossier dient in principe door de gemeente te worden bewaard. Dergelijke dossiers kunnen zich ook in een provinciearchief of in het archief van het agentschap Ruimtelijke Ordening en Onroerend Erfgoed bevinden. De dossiers van de Vlaamse overheid kunnen in bepaalde gevallen uitgebreider zijn dan deze van de gemeente. Een andere voorbeeld is de Burgerlijke stand. Registers van de Burgerlijke stand worden zowel door de Rechtbank van Eerste Aanleg als de gemeente bewaard. Hogere overheden bewaren niet alleen dubbels maar ook complementaire bronnen. Een voorbeeld hiervan zijn kadastrale bronnen.

Voorzitter des Raads de heeren (Glaeszen) en
 Jansen (Gronde) te als is bevestigd in de hieroverus gezakte
 Staat.

Geschied in de zitting van den Gem. Raad van
 17 Januarij 1823.

Jan v. d. Nijl Melwssen
 J. Moogen

J. Meester M. C. C. De Schout
 A. J. de Graaf
 De Oudschout

Glaeszen Gerard, oud 63 jaar	} titelen	62 64	3
Jansen (Gronde) oud 43 jaar		13-00	

Maars
 Zitting van 17 februarij 1823

De gemeente raad van waltwilder
 vergaderd op den 17den february 1823 tot het besluiten
 van een plantelijk bureau van waldwilder en
 samen kommissie van de wille, te waken van een
 mij aanstaande, de behoring des asmes, volgens de
 beflaader witten en afsluuten, zal worden
 overgegaan

Op dien de resolutie van de wille en gnodigten
 heeren deputate van staten onder provencie en date
 van 20 januarij 1791. meermalen d'priet
 Magnifice beflaader van 7 xlv 1822 no. 88, die en
 d'andere g'behooren in het adm. mem. no. 4 dal. 15.
 nu welke verkiezing heeft benoemd tot
 de vijf leden uitmakende het opgemelde plantelijk
 bureau van waldwilder te heeren

1. De heeren Theodorus Daniels, pastoor
 2. De heer D. J. J. Jansen, schout
 3. De heer Meester J. J. J.
 4. Denis Meester Gemeent. raad
 5. Jan Wijnen D. Ameladorp.
- als is gesaen in de gemeente raad zitting

den 15 Maars 1823

n: melwssen
 J: Wijnen
 J: Moogen

Meester M. C. C.
 Jan v. d. Nijl

De Schout
 A. J. de Graaf
 De Oudschout

Zitting van 28 April 1823

op den 15den Maars 1823 is gesaen op den 15den Maars
 dien 15 Maars ten 11 o'loren van middag wij Albert
 Joseph de Graaf de provinciale schout der gemeente
 Waltwilder houdende een verzoeken onder gemeente
 raad, aelter volghen een brief van den heer eroudschout
 Commisaris d'ite van 12 april 1823. no. 89. by g
 bron misjone en afschafft een resolutie van hooze
 Gedeputeerde staten der provincie van den 2. d'eer Litt.
 P. 2. als mede extract uit den daarby gevoegde staat
 houdende benoeming van de heer Glaeszen (Gerardus)
 tot Lid der gemeente raad in plaats van de heer Boelen
 (Malkhij) demissionaris. en van de hervormelde
 stukken Voorzitting heeren hebben verzoegd hooze
 hoozen Gerardus Glaeszen van de benoeming
 en zitting. waerom verwilligd, te sijn is geslalleerd te
 worden in zyne functie. den Lid te zweeren Voorzitting
 door de artikel 25 van het beflaader van den flatter
 Lame en aan welken is voorgelezen worden
 ook de hooze stukken van voormeld beflaader
 administratief memorial tome 3 no. 28. die is
 gemeente raad a'ntreffande en zeffens heeft de
 gemeente raad in onse handen a'pgelegd de eed waer
 af de inhoud volgt. te weten: "dat hij de functie"
 "waer toe hy veroepden is, met jver en G'loofw'rdig"
 "zal vervullen overeenkomstig de Grondwet, de"
 "algemeen Landswetten, als mede het been bij"
 "het beflaader van bestuur is voorgelezen"
 "dat hij alles zal aanwenden, waken en"
 "vermogen is tot het welzijn der gemeente"
 "en dat hij tot zyn benoeming of verkiezing"

VERSLAGEN VAN DE ZITTINGEN VAN DE GEMEENTERAAD
 VAN WALTWILDER OP 17 MAART EN 28 APRIL 1823
 (RAH, GEMEENTE WALTWILDER, 3).

LEESWIJZER

Er zijn een aantal publicaties die noodzakelijk zijn voor de studie van gemeentearchieven. Ze geven een overzicht van de beschikbare bronnen. Ze bespreken de mogelijke moeilijkheden en geven tips voor bijkomend onderzoek. VAN DEN EECKHOUT P., en VANTHEMSCHE G. (ed.). *Bronnen voor de studie van het hedendaagse België, 19^e-21^e eeuw. Tweede herziene en uitgebreide uitgave*, Brussel, 2009. Het artikel 'De Gemeenten en de lokale openbare instellingen' werd geschreven door Patricia Van den Eeckhout (p. 31-97). Het ganse boek is echter interessant voor de zoektocht naar bijkomende bronnen. De boeken *Hoe schrijf ik de geschiedenis van mijn gemeente?*, 2 dln., Gent, 2009 zijn een handleiding voor lokaal gericht onderzoek.

Elke studie start idealiter met een bibliografisch onderzoek. Een bibliografisch onderzoek start men best zo algemeen mogelijk. Er zijn verschillende soorten bibliografieën.

Voor het onderzoek naar de geschiedenis van een gemeente zijn er zowel retrospectieve als lopende bibliografieën beschikbaar. Een goede retrospectieve bibliografie is deze opgenomen in het artikel van Romain van Ennoo in het boek *Hoe schrijf ik de geschiedenis van mijn gemeente?* (ART J. Gent, 1993, p. 17-49). Naast een algemene inleiding wordt er verwezen naar mogelijke bibliografieën die bruikbaar zijn voor dit onderzoek. Een goede lopende bibliografie is deze die jaarlijks verschijnt in het *Belgische Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis* of de Belgische bibliografie die op de website van de Koninklijke Bibliotheek www.kbr.be kan geraadpleegd worden.

Het bibliografisch onderzoek kan worden aangevuld met artikels uit tijdschriften. Lokale studies zijn in het algemeen terug te vinden in tijdschriften met een regionaal of lokaal bereik. Het doorworstelen van de diverse jaargangen kan zeer tijdsintensief zijn. Daarom publiceren sommige tijdschriften regelmatig een index of een overzicht van de verschenen arti-

kels. In elke provincie zijn er wel een aantal goede tijdschriften met een regionaal bereik. Deze tijdschriften kunnen via de hoger beschreven bibliografieën of bibliotheekcatalogi worden teruggevonden. Lokale tijdschriften zijn dikwijls de vrucht van de werking van een heemkundige kring. Via de site www.heemkunde-vlaanderen.be kan achterhaald worden of er lokaal een heemkundige kring actief is. Voor onderzoek tot circa 1940/1950 kan het lonen om het zedelijke *Repertorium van de Vlaamse gouwen en gemeenten. Heemkundige dokumentatie 1940-1950* van Leo De Wachter te raadplegen.

Voor verschillende gemeenten en steden is er ook een soort 'standaardwerk' over de geschiedenis van de gemeente beschikbaar. Hoewel deze soms gedateerd zijn, kunnen ze een kader scheppen. Bovendien bevatten ze soms waardevolle bibliografische verwijzingen. Oudere dorps/stadsmonografieën kunnen worden teruggevonden HASQUIN H, *Gemeenten van België: geschiedkundig en administratief geografisch woordenboek*, 4 dln., Brussel, 1980-1981.

Contactgegevens voor de Rijksarchieven

Algemeen Rijksarchief

Ruisbroekstraat 2-6 • 1000 BRUSSEL
T +32 (0)2/513 76 80 | F +32 (0)2/513 76 81
algemeen.rijksarchief@arch.be
Open van dinsdag tot vrijdag: 8u30-18u00
(in juli en augustus: tot 16u30)
Zaterdag: 9u00-12u30 | 13u00-16u00
Maandag gesloten
Bibliotheek: open van dinsdag tot vrijdag:
8u30-12u00 | 13u00-16u30
Gesloten op maandag en zaterdag

Archief van het Koninklijk Paleis

Hertogstraat 2 • 1000 BRUSSEL
T +32 (0)2/551 20 20 | F +32 (0)2/512 56 85
cap@kppr.be
Open van dinsdag tot vrijdag: 9u00-12u15 | 13u30-16u30
Op afspraak!

Rijksarchief te Brussel (Anderlecht)

Demetskaai 7 • 1070 ANDERLECHT
T +32 (0)2/524 61 15 | F +32 (0)2/520 93 21
rijksarchief.anderlecht@arch.be
Open van dinsdag tot vrijdag: 8u30-16u30
Zaterdag: 9u00-12u30 | 13u00-16u00

Rijksarchief te Antwerpen

Sanderusstraat 81-85 • 2018 ANTWERPEN
(enkel genealogische opzoekingen)
T +32 (0)3/677 34 99 | F +32 (0)3/677 39 23
rijksarchief.antwerpen@arch.be
Open van dinsdag tot vrijdag: 8u30-16u30
Elke 1ste en 3de zaterdag van de maand:
9u-12u30 | 13u-16u

Rijksarchief te Antwerpen

Kruibekesteenweg 39/1 • 9120 BEVEREN
(in verbouwing - tijdelijk adres)
T +32 (0)3/236 73 00 | F +32 (0)3/775 26 46
rijksarchief.antwerpen@arch.be
Open van dinsdag tot vrijdag: 8u30-16u30
Zaterdag: 9u00-12u30 | 13u00-16u00

Rijksarchief te Beveren

Kruibekesteenweg 39/1 • 9120 BEVEREN
T +32 (0)3/750 29 77 | F +32 (0)3/750 29 70
rijksarchief.beveren@arch.be
Open van dinsdag tot vrijdag: 8u30-16u30
Zaterdag: 9u00-12u30 | 13u00-16u00

Rijksarchief te Brugge

Academiestraat 14-18 • 8000 BRUGGE
T +32 (0)50/33 72 88 | F +32 (0)50/61 09 18
rijksarchief.brugge@arch.be
Open van dinsdag tot vrijdag: 8u30-16u30
Zaterdag: 9u00-12u30 | 13u00-16u00

Rijksarchief te Gent

Geraard de Duivelstraat 1 • 9000 GENT
T +32 (0)9/225 13 38 | F +32 (0)9/225 52 01
rijksarchief.gent@arch.be
Open van dinsdag tot vrijdag: 8u30-16u30
Elke 1ste zaterdag van de maand:
9u00-12u30 | 13u00-16u00

Rijksarchief te Hasselt

Bampslaan 4 • 3500 HASSELT
T +32 (0)11/22 17 66 | F +32 (0)11/23 40 46
rijksarchief.hasselt@arch.be
Open van dinsdag tot vrijdag: 8u30-16u30
Zaterdag: 9u00-12u30 | 13u00-16u00

Rijksarchief te Kortrijk

G. Gezellestraat 1 • 8500 KORTRIJK
T +32 (0)56/21 32 68 | F +32 (0)56/20 57 42
rijksarchief.kortrijk@arch.be
Open van dinsdag tot vrijdag: 8u30-16u30
Zaterdag: 9u00-12u30 | 13u00-16u00

Rijksarchief te Leuven

Vaartstraat 24 • 3000 LEUVEN
T +32 (0)16/31 49 54 | F +32 (0)16/31 49 61
rijksarchief.leuven@arch.be
Open van dinsdag tot vrijdag: 8u30-16u30
Zaterdag: 9u00-12u30 | 13u00-16u00

Rijksarchief te Aarlen

Parc des Expositions 9 • 6700 AARLEN
T +32 (0)63/22 06 13 | F +32 (0)63/22 42 94
archives.arlon@arch.be
Open van dinsdag tot vrijdag: 8u30-16u30
Zaterdag: 9u00-12u30 | 13u00-16u00

Rijksarchief te Bergen

Avenue des Bassins 66 • 7000 BERGEN
T +32 (0)65/40 04 60 | F +32 (0)65/40 04 61
archives.mons@arch.be
Open van dinsdag tot vrijdag: 8u30-16u30
Zaterdag: 9u00-12u30 | 13u00-16u00

Rijksarchief te Doornik

Rue des Augustins 20 • 7500 DOORNIK
T +32 (0)69/22 53 76 | F +32 (0)69/54 54 83
archives.tournai@arch.be
Open van dinsdag tot vrijdag: 8u30-16u30
Zaterdag: 9u00-12u30 | 13u00-16u00

Rijksarchief te Eupen

Kaperberg 2-4 • 4700 EUPEN
T +32 (0)87/55 43 77 | F +32 (0)87/55 87 77
staatsarchiv.eupen@arch.be
Open van dinsdag tot vrijdag: 8u30-16u30
Elke 1ste zaterdag van de maand: 9u-12u30 | 13u-16u

Rijksarchief te Louvain-la-Neuve

Rue Paulin Ladeuze 16 • 1348 LOUVAIN-LA-NEUVE
T +32 (0)10/23 00 90 | F +32 (0)10/23 00 98
archives.louvain-la-neuve@arch.be
Open van dinsdag tot vrijdag: 8u30-16u30
Elke 1ste en 3de zaterdag van de maand:
9u00-12u30 | 13u00-16u00

Rijksarchief te Luik

Rue du Chéra 79 • 4000 LUIK
T +32 (0)4/252 03 93 | F +32 (0)4/229 33 50
archives.liege@arch.be
Open van dinsdag tot vrijdag: 8u30-16u30
Zaterdag: 9u00-12u30 | 13u00-16u00

Rijksarchief te Namen

Rue d'Arquet 45 • 5000 NAMEN
T +32 (0)81/65 41 98 | F +32 (0)81/65 41 99
archives.namur@arch.be
Open van dinsdag tot vrijdag: 8u30-16u30
Zaterdag: 9u00-12u30 | 13u00-16u00

Rijksarchief te Saint-Hubert

Place de l'Abbaye • 6870 SAINT-HUBERT
T +32 (0)61/61 14 55 | F +32 (0)61/50 42 12
archives.saint-hubert@arch.be
Open van dinsdag tot vrijdag: 8u30-16u30
Elke 1ste en 3de zaterdag van de maand: 9u-12u30 | 13u-16u

Opgelet! In juli en augustus zijn al onze lees-
zalen gesloten tussen 12 uur en 13 uur en
's zaterdags (hele dag). Het Algemeen Rijks-
archief sluit om 16u30 (dinsdag tot vrijdag).

5 1 4 7

ISBN 978 90 5746 509 3

9 78 90 5746 509 3